

010363 2006 PZDB-B-06069

Vergunning ex artikel 19d Natuurbeschermingswet

beoordeling in kader Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn voor een dijkverbeteringstraject langs de Oosterschelde, dijktraject Noordpolder, Oudelandpolder en Muijepolder, gemeente Tholen" van Bureau Waardenburg bv. Naast de feitelijke dijkverbetering verzoekt u in de aanvraag ook om vergunning te verlenen voor het doen van een onderzoek naar de effectiviteit van mitigerende maatregelen, in het bijzonder die ter verzachting van effecten op zeegras en schor.

3. Beschrijving van de ingreep

Het uit te voeren werk bestaat in hoofdzaak uit:

- het maken van een werkstrook onder langs de dijk, variërend in breedte van 5 tot 15 meter, waarbij eventueel de in de werkstrook aanwezige vegetatie wordt vernietigd,
- het verwijderen van de aanwezige dijkbekleding,
- het verwijderen en afvoeren van de teenconstructie,
- het lokaal verwijderen van metselwerkpuin en kleilagen,
- het verwijderen van betonbanden en het verwijderen of doordrukken van perkoenpalen,
- het aanbrengen van een nieuwe teenconstructie, bestaande uit een kreukelberm van breuksteen op geotextiel, teenschot, fosforslakken, en plaatselijk gekantelde Haringmanblokken,
- het waar nodig aanbrengen van klei of een uitvullaag van fosforslakken,
- het op een laag geotextiel en steenslag aanbrengen van een nieuwe dijkbekleding bestaande uit met steenslag ingewassen betonzuilen,
- het aanleggen van een 3 m breed onderhoudspad van grindasfaltbeton op geotextiel en fosforslakken of Haringmanblokken (met inkassing aan de onderzijde) op steenslag
- het op de teenconstructie terugbrengen van het uitgegraven materiaal.

4. Beschrijving van de kwalificerende waarden en instandhoudingsdoelstellingen

4.1 Kwalificerende waarden Natura 2000-gebied Oosterschelde

De Oosterschelde is een voormalig estuarium, dat na de aanleg van de Deltawerken een ondiepe baai met zeewater is geworden met een gedempte getijdewerking. Langs de oevers liggen de restanten van de ooit uitgestrekte schorren. Binnendijs worden een groot aantal karrevelden en inlagen tot het Natura 2000-gebied gerekend, die een rijke afwisseling van zilte en zoete moerasbegroeiingen herbergen.

Het is een zeer belangrijk broedgebied voor kustbroedvogels van zandplaten en schelpenstrandjes (kluut, bontbekplevier, strandplevier, kleine mantelmeeuw, visdief en dwergstern).

De Oosterschelde is van grote betekenis voor trekvogels van de intergetijdegebieden, en is daarvoor in Nederland het belangrijkste gebied na de Waddenzee. Dit geldt met name voor rotgans, scholekster, zilverplevier, kanoet, bonte strandloper, rosse grutto, wulp, zwarte ruiter en tureluur. Een groot deel van deze vogels foerageert op de bodemfauna van de platen, en deze soorten zullen op termijn mogelijk in aantal afnemen als door de "zandhonger" van de geulen de platen zich verlagen en de periode van droogligging per getij wordt verkort. Schijnbaar cyclische aantalsontwikkelingen van een aantal soorten suggereren een meerjarige invloed van strenge winters op de voedselbeschikbaarheid op de platen. De aantallen steltlopers, m.n. die van de scholekster en mogelijk steenloper, worden bovendien beïnvloed door veranderingen in de schelpdiervisserij. Om deze effecten te verminderen zijn delen van het gebied in jaren met onvoldoende hoeveelheden kokkels of permanent (noordtak) voor schelpdiervisserij gesloten.

Voor duikende (vis- en benthosetende) watervogels is het gebied van aanzienlijk minder belang dan bijv. Grevelingen of Veerse Meer; een relatief groot belang heeft het gebied wel voor middelste zaagbek en vooral brilduiker. De grotere soorten uit deze categorie (incl. fuut en aalscholver) vertonen allemaal een toename in de eerste helft van de jaren negentig en een piek omstreeks 1995 (net als in de Grevelingen maar met in de recente jaren een nieuwe toename i.p.v. afname), die wellicht te maken heeft met toenemende vis/benthosbeschikbaarheid in de vorm van hoge biomassa en/of gunstig doorzicht, en mogelijk met ontwikkelingen in de omliggende wateren (recente afname Grevelingen).

De schorren, inlagen en natuurontwikkelingsgebieden zijn van betekenis voor planteneters als ganzen en grondeleenden. Een aantal daarvan vertonen recente toenames in overeenkomstige patronen (smient, pijlstaart, slobbeend, wintertaling), die deels aan de natuurontwikkelingsprojecten Prunje en Scherpenissepolder kunnen worden toegeschreven.

4.2 Instandhoudingsdoelstellingen Natura 2000-gebied Oosterschelde

In 1989 is de gehele Oosterschelde aangewezen als speciale beschermingszone op grond van de Vogelrichtlijn. In 1996/2003 is de gehele Oosterschelde aangemeld als speciale beschermingszone op grond van de Habitatrichtlijn. Op 7 december 2004 heeft de Europese Commissie de communautaire lijst vastgesteld.

Volgens de Natura 2000 database is de Oosterschelde aangemeld voor:

Habitattypen

- H1160 Grote baaien
- H1310 Zilte pionierbegroeiingen
- H1320 Slijkgrasvelden
- H1330 Schorren en zilte graslanden
- H7140 Overgangs-en trilveen

Habitatrichtlijnsoorten

- H1340 Noordse woelmuis
- H1365 Gewone zeehond

Vogelrichtlijnsoorten

- A005 Fuut - n
- A007 Kuifduiker - n
- A391 Aalscholver - n
- A026 Kleine zilverreiger - n
- A034 Lepelaar - n
- A043 Grauwe gans - n
- A045 Brandgans - n
- A046 Rotgans - n
- A048 Bergeend - n
- A050 Smient -n
- A051 Krakeend - n
- A052 Wintertaling - n
- A054 Pijlstaart - n
- A056 Slobeend - n
- A067 Brilduiker - n
- A069 Middelste zaagbek - n
- A081 Bruine kiekendief - b
- A103 Slechtvalk - n
- A125 Meerkoet - n
- A130 Scholekster - n
- A132 Kluut - b,n
- A137 Bontbekplevier - b,n
- A138 Strandplevier - b,n
- A140 Goudplevier - n
- A141 Zilverplevier - n
- A143 Kanoet - n
- A144 Drieteenstrandloper - n
- A149 Bonte strandloper
- A157 Rosse grutto - n
- A160 Wulp - n
- A161 Zwarte ruit - n
- A162 Tureluur - n
- A164 Groenpootruiter - n
- A169 Steenloper - n
- A183 Kleine mantelmeeuw - b
- A193 Visdief - b
- A195 Dwergstern - b

Voorstel voor het aanvullen van de database:

- A176 Zwartkopmeeuw - b
- A194 Noordse stern - b

Voorstel voor het verwijderen uit de database:

- A037 Kleine zwaan - n

b=broedvogel, n= niet-broedvogel

In december 2005 heeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ambtelijke concepten van gebiedendocumenten voor de verschillende Natura 2000-gebieden, waaronder de Oosterschelde, aan overheden en maatschappelijke organisaties voor commentaar voorgelegd. Als algemene doelstellingen zijn geformuleerd:

- Behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie.
- Behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van het Natura 2000 netwerk zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie.
- Behoud en waar nodig herstel van de ruimtelijke samenhang met de omgeving ten behoeve van de duurzame instandhouding van de in Nederland voorkomende natuurlijke habitats en soorten.
- Behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functies van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd.
- Behoud of herstel van gebiedsspecifieke ecologische vereisten voor de duurzame instandhouding van de habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelen zijn geformuleerd.

Voor de Oosterschelde zijn verder de volgende kernopgaven geformuleerd:

- herstel zoet-zout overgang Oosterschelde via Volkerakmeer naar Zoommeer
- behoud platen voor rustende en foeragerende trekvogels
- herstel van schorren en zilte graslanden (buitendijks; 1330_A) met alle successiestadia, zoet-zout overgangen,
- Behoud en ontwikkeling van kwaliteit binnendijkse brakke gebieden voor noordse woelmuis en voor broedvogels (kluut, sterns) en als hoogwatervluchtplaats, overgangs- en trilvenen (veenmosrietland; 7140_B) en bijzondere kweldergemeenschappen (1310), schorren en zilte graslanden (binnendijks; 1330_B).

De kernopgaven zijn nader vertaald in algemene instandhoudingsdoelen en doelen per habitatype en soort. Het gebiedendocument heeft weliswaar een voorlopige status, maar zal in de overwegingen bij de aangevraagde vergunning worden betrokken.

Totdat de instandhoudingsdoelstellingen definitief zijn vastgesteld beschouwen wij het vastgestelde beleid als genoemd in punt 6, in samenhang met het door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in december 2005 verspreide ambtelijke concept van het gebiedendocument Oosterschelde, als toetsingskader voor de vergunningaanvraag.

5. Wettelijk kader

Per 1 oktober 2005 zijn een aantal artikelen uit de Natuurbeschermingswet 1998 alsmede de Wet van 20 januari 2005 tot wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 in verband met Europeesrechtelijke verplichtingen in werking getreden.

Artikel 10a, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet bepaalt dat Onze Minister gebieden aanwijst ter uitvoering van richtlijn (EEG) nr. 79/409 (Vogelrichtlijn) en richtlijn (EEG) nr. 92/43 (Habitatrichtlijn).

Het tweede lid van artikel 10a bepaalt dat een besluit als bedoeld in het eerste lid, de instandhoudingsdoelstelling voor het gebied bevat. Tot de instandhoudingsdoelstelling behoren in ieder geval:

- a. de doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van de leefgebieden, voorzover vereist ingevolge richtlijn (EEG) nr. 79/409 of
- b. de doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van de natuurlijke habitats of populaties in het wild levende dier- en plantensoorten voorzover vereist ingevolge richtlijn (EEG) nr. 92/43.

In het derde lid van artikel 10a is aangegeven dat de instandhoudingsdoelstelling, bedoeld in het tweede lid, mede betrekking kan hebben op doelstellingen ten aanzien van het behoud, het herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied, anders dan vereist ingevolge de richtlijnen, bedoeld in het tweede lid.

Volgens artikel 15a, tweede lid, vervalt de aanwijzing als beschermd natuurmonument met ingang van het tijdstip waarop een gebied wordt aangewezen als Natura 2000-gebied.

In artikel 15a, derde lid, is bepaald dat de instandhoudingsdoelstelling voor het Natura 2000-gebied mede betrekking heeft op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in het vervallen besluit tot aanwijzing als beschermd natuurmonument.

Op grond van artikel 19d, eerste lid, is het verboden zonder vergunning, of in strijd met aan die vergunning verbonden voorschriften of beperkingen, van Gedeputeerde Staten projecten of andere handelingen te realiseren onderscheidenlijk te verrichten die gelet op de instandhoudingsdoelstelling de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een op grond van artikel 10a, eerste lid, aangewezen gebied of een gebied waarvan de aanwijzing als zodanig in overweging is genomen als bedoeld in artikel 12, derde lid, kunnen verslechteren of een verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.

Volgens artikel 19e houden Gedeputeerde Staten bij het verlenen van een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid, rekening:

- a. met de gevolgen die een project of andere handeling, waarop de vergunningaanvraag betrekking heeft, gelet op de instandhoudingsdoelstelling kan hebben voor een op grond van artikel 10a, eerste lid, aangewezen gebied of het gebied waarvan de aanwijzing als zodanig in overweging is genomen als bedoeld in artikel 12, derde lid, en
- b. met een op grond van artikel 19a of artikel 19b vastgesteld beheersplan.

Artikel 19f bepaalt dat voor nieuwe projecten of andere handelingen waarover Gedeputeerde Staten een besluit op een aanvraag voor een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid, nemen, en die niet direct verband houden met of nodig zijn voor het beheer van een op grond van artikel 10a, eerste lid, of het gebied waarvan de aanwijzing als zodanig in overweging is genomen als bedoeld in artikel 12, derde lid, maar die afzonderlijk of in combinatie met andere projecten of handelingen significante gevolgen kunnen hebben voor het desbetreffende gebied, de initiatiefnemer alvorens Gedeputeerde Staten een besluit nemen, een passende beoordeling maakt van de gevolgen voor het gebied waarbij rekening wordt gehouden met de instandhoudingsdoelstelling van dat gebied.

Artikel 19g, eerste lid, geeft aan dat een vergunning als bedoeld in artikel 19d, eerste lid, slechts kan worden verleend indien Gedeputeerde Staten uit de passende beoordeling, bedoeld in artikel 19f, eerste lid, zich ervan hebben verzekerd dat de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied niet zullen worden aangetast.

Volgens artikel 19l, eerste lid, neemt een ieder voldoende zorg in acht voor de instandhouding van een gebied aangewezen op grond van artikel 10, eerste lid, artikel 10a, eerste lid of waarvan de aanwijzing als zodanig in overweging is genomen als bedoeld in artikel 12.

De zorg, bedoeld in artikel 19l, eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, voor zover het een gebied betreft, aangewezen op grond van artikel 10a, eerste lid, dan wel gelet op de wezenlijke kenmerken van een gebied, aangewezen op grond van artikel 10, eerste lid, nadelige gevolgen voor het gebied, bedoeld in het eerste lid, kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijke handelingen achterwege te laten, dan wel, indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

Volgens artikel V, eerste lid, van de Wet van 20 januari 2005 tot wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 in verband met Europeesrechtelijke verplichtingen, gelden de besluiten van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit tot aanwijzing van Vogelrichtlijngebieden als besluiten als bedoeld in artikel 10a van de Natuurbeschermingswet 1998.

6. Beleid

In de toelichting van de beschikking tot aanwijzing van de "Oosterschelde-buitendijks" tot staatsnatuurmonument (20 december 1990, kenmerk NMF-90-9086) is met betrekking tot de gevolgen van de aanwijzing voor overige beheersaspecten onder 9 het volgende opgenomen.

'De dijken met de bijbehorende vooroeververdedigingen, inclusief de compartimenteringsdammen, hebben primair een waterstaatkundige functie. Het normale onderhoud en beheer aan deze waterstaatswerken kan zonder beperking doorgang vinden. De dijken en dammen zijn echter ook van betekenis voor de natuurfunctie. De harde substraten bezitten een zeer rijke onderwaterflora en -fauna. Naast de handhaving van de goede waterkwaliteit als essentiële voorwaarde is het beheer van de steenglooiingen bepalend voor het voortbestaan van deze levensgemeenschappen. Bij de keuze van materialen en uitvoeringswijze van onderhoud en aanpassings- of herstelwerkzaamheden dienen deze aspecten in de afweging te worden betrokken'.

Het gebied grenzend aan de Noordpolder, Oudelandpolder en Muijepolder, is in het kader van de bij de aanwijzing als natuurmonument ingestelde toegankelijkheidsregeling als "toegankelijk" aangemerkt. Dit betekent dat, tenzij deze gebieden als schelpdierperceel in gebruik zijn, het betreden van slikken en platen is toegestaan.

Voor de Oosterschelde is in 1995 door de Stuurgroep Oosterschelde het Beleidsplan Oosterschelde 1995 vastgesteld. In dit beleidsplan wordt een integrale visie op de ontwikkeling van het gebied gegeven. Voor de inrichting en het beheer van de Oosterschelde is de volgende hoofddoelstelling geformuleerd: 'Het behoud en zo mogelijk versterking van de natuurlijke waarden met inachtneming van de basisvoorwaarden van een maatschappelijk functioneren van het gebied, waaronder met name de visserij wordt begrepen.'

De gehele Oosterschelde (m.u.v. havens) is krachtens de richtlijn inzake het behoud van de Vogelstand (79/409/EEG) aangewezen als speciale beschermingszone (besluit van 28 november 1989, nr. J 897372).

In 1996 is de Oosterschelde overeenkomstig artikel 4, lid I van de Habitatrichtlijn aangemeld als speciale beschermingszone. Deze aanmelding is in 2003 geactualiseerd. Op 7 december 2004 heeft de Europese Commissie de communautaire lijst voor de Atlantische biografische regio, waar Nederland toe behoort, vastgesteld.

7. Advisering en inspraak

Een afschrift van uw verzoek is verzonden naar de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en het college van Burgemeesters en Wethouders van de gemeente Tholen. De gemeente Tholen heeft ons gemeld zich op het standpunt te stellen dat de vergunning wat hen betreft zonder aanvullende voorwaarden verleend kan worden.

Door uzelf is reeds in het najaar van 2005 een schriftelijke ronde georganiseerd waarin belanghebbenden een zienswijze op de ontwerp-planbeschrijving konden indienen. Daarvan is gebruik gemaakt door Vogelbescherming Nederland, mede namens de Zeeuwse Milieufederatie, de Natuurvereniging Tholen en de gemeente Tholen.

Via brief van 14 december 2005 (kenmerk 2005016473) heeft u ons op de hoogte gesteld van uw besluit aan de wens van Vogelbescherming Nederland om het onderhoudspad voor het dijkvak ten noorden van dijkpaal 972 niet voor recreatief medegebruik open te stellen, tegemoet te komen. Uit het toentertijd recent verschenen rapport 'Integrale Beoordeling Oosterschelde "(IBOS) is namelijk gebleken dat openstelling van de onderhoudsweg ten noorden van dijkpaal 972 significante effecten heeft op een groot aantal soorten beschermde vogels.

De gemeente Tholen pleitte juist voor openstelling van de onderhoudswegen voor recreatief medegebruik, maar kon zich in de motivatie tot het deels sluiten van de onderhoudsweg voor recreatief medegebruik vinden. De door de Natuurvereniging Tholen ingebrachte bezwaren tegen de aanleg van de onderhoudsweg ten noorden van dijkpaal 972 heeft u niet gehonoreerd. De zwaardere eisen die aan de dijkverbeteringen gesteld zijn vereisen het gebruik van zwaardere apparatuur, hetgeen aanvoer- en werkwegen vereist. Daarenboven vereist de ARBO-wetgeving dat dergelijke apparatuur wordt ingezet. Daarnaast noopt het snel kunnen reageren op (dreigende) calamiteiten u tot het aanleggen van onderhoudswegen.

8. Overwegingen

Ten aanzien van uw verzoek hebben wij het volgende overwogen.

De aanvraag dient te worden getoetst aan de uitgangspunten van de Natuurbeschermingswet 1998 en aan het hierboven beschreven beleid. Door deze instrumenten gezamenlijk ontstaat een beschermingskader voor de wezenlijke kenmerken van de waarden van het betrokken Natura 2000-gebied Oosterschelde. Omdat de instandhoudingsdoelen nog niet zijn vastgesteld zullen de gevolgen voor de habitat- en vogelwaarden in de speciale beschermingszone worden beoordeeld op basis van het aanwijzingsbesluit voor het Vogelrichtlijngebied en het in december 2005 door het ministerie van LNV uitgebrachte (concept-)gebiedendocument voor de Oosterschelde.

8.1 Passende beoordeling

Op 7 september 2004 heeft het Europees Hof van Justitie (hierna: Hof) uitspraak gedaan op het verzoek om een prejudiciële beslissing betreffende de uitleg van artikel 6 van richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna, de Habitatrichtlijn. Overwegingen uit het arrest van het Hof maken duidelijk dat, indien een plan of project geen significante gevolgen heeft voor een gebied, het maken van een passende beoordeling niet nodig is. Het Hof geeft in relatie tot artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn in haar uitspraak van 7 september 2004 de mogelijkheid weer dat een plan of project gevolgen voor de relevante specifieke instandhoudingsdoelstellingen kan meebrengen, zonder dat dit ook direct significante effecten op deze specifieke instandhoudingsdoelstellingen zal (kunnen) sorteren.

Bij het vervangen van de huidige dijkbekleding is er sprake is van een ingreep in het natuurlijk milieu. De werkzaamheden houden niet direct verband met het beheer en zijn ook niet nodig voor het beheer van de speciale beschermingszone. In het bij de aanvraag gevoegde rapport van Bureau Waardenburg wordt geconstateerd dat de uit te voeren werken mogelijk significante gevolgen kunnen hebben voor het betrokken gebied en dat een passende beoordeling uitgevoerd moet worden om dit vast te stellen. In het bedoelde rapport is deze passende beoordeling opgenomen; hierin worden de versturende effecten op de natuurlijke waarden van het gebied en de mogelijke gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen beschreven.

De aanvraag heeft betrekking op het versterken van een dijktraject langs de Noord-, Oudeland- en Muijepolder. Het betrokken dijktraject heeft een lengte van ca. 3,5 km en loopt van dijkpaal (dp) 955 + 60 m. tot ca. dp 987 + 25m. Het dijktraject bevindt zich ten noorden van de Oosterschelde in de gemeente Tholen. De noordwestelijk en zuidoostelijk aangrenzende dijktrajecten zijn nog niet aangepakt.

De wens tot het uitvoeren van werkzaamheden om de met steen beklede delen van het buitentalud van de dijk te verbeteren en te laten voldoen aan de veiligheidsnormen kunnen wij onderschrijven. Bij de beoordeling van uw aanvraag zullen wij ons niet alleen laten leiden door het feit dat het gebied is aangewezen als Vogelrichtlijngebied en is aangemeld als Habitatrichtlijngebied, maar ook dat voor het gebied de zogenaamde verbrede doelstellingen gelden (artikel 10a, lid 3). Dit betekent dat wij de natuurwetenschappelijke betekenis van het natuurmonument in zijn geheel, alsmede het natuurschoon in de afweging betrekken en ons niet beperken tot de soorten en typen die geleid hebben tot aanwijzing dan wel aanmelding op grond van de Europese richtlijnen.

De bij de aanvraag gevoegde 'Planbeschrijving Verbetering gezette steenbekleding Noord-, Oudeland- en Muijepolder' bevat, tezamen met de meegezonden 'Passende beoordeling in kader Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn voor een dijkverbeteringsproject langs de Oosterschelde' naar onze mening alle relevante informatie voor de beoordeling van deze aanvraag. De planbeschrijving is een samenvatting van het technisch ontwerp en andere studies. Het geeft aan wat de bedoeling is, hoe en wanneer het werk wordt uitgevoerd, welke gevolgen het werk heeft op de omgeving in de ruimste zin van het woord en hoe wordt omgegaan met de eventuele gevolgen van de werkzaamheden.

Ten aanzien van het onderzoek waarbij de effectiviteit van mitigerende maatregelen wordt onderzocht bieden de met de aanvraag meegezonden stukken onvoldoende informatie voor een beoordeling. Door ons zijn deskundigen nader geraadpleegd en is overleg met betrokken medewerkers van Projectbureau Zeeweringen gevoerd. In paragraaf 8.4 'Onderzoek effectiviteit mitigerende maatregelen' van deze vergunning gaan wij daar nader op in.

8.2. Effecten op natuurwaarden

Bij het beoordelen van de effecten wordt ingegaan op tijdelijke effecten tijdens de aanlegfase en mogelijk permanente effecten door de gewijzigde inrichting en door een toenemend recreatief gebruik van de nieuwe onderhoudsweg. Het laatste is geen doel op zich, maar een gevolg van de betere berijdbaarheid van de weg in deze toegankelijke zone.

Bij de beoordeling wordt uitgegaan van de soorten vogels die volgens het SOVON-rapport "Belangrijke Vogelgebieden in Nederland" (Van Roomen et al; 2000) in zodanige aantallen in de Oosterschelde voorkomen dat het gebied zich hiervoor kwalificeert, alsmede van vogelsoorten die van belang zijn in het kader van de aanwijzing van het gebied als natuurmonument. De gehanteerde lijst komt vrijwel geheel overeen met de soorten van de in par. 4.2 genoemde database.

Significantie van effecten op vogels wordt kwantitatief bepaald, waarbij bezien wordt welk deel van de in de Oosterschelde voorkomende populaties worden verstoord. Uitgangspunt daarbij zijn de aantallen volgens het rapport van Van Roomen et al, 2000.

Effecten op de functie van het schor als hoogwatervluchtplaats (hvp)

De twee inhammen op het dijktraject ter hoogte van de dijkpalen 959 en 972 zijn van bovengemiddeld belang voor overtijdende soorten steltlopers. In het recreatieseizoen treedt veelvuldig verstoring van deze hvp's op. In de winter, als de recreatiedruk laag is, wordt ook de inham ter plaatse van de Pluimpot gebruikt als hvp. Omdat alle hvp's binnen een afstand van 200 m van de uit te voeren werken liggen, wordt er van uit gegaan dat de dijkverbeteringswerkzaamheden een versturende invloed hebben. Verstoring van hvp's kan leiden tot extra energieverbruik door het moeten opvliegen, het uiteenvallen van groepen en mogelijk tot het verlaten van het gebied.

Bij uitvoering van de werkzaamheden tegelijkertijd over de gehele lengte van het traject zijn er geen mogelijkheden zich naar een andere inham binnen het gebied te verplaatsen. Soorten zoals de scholekster wijken in die situatie gemakkelijk uit naar binnendijkse (akker)gebieden, maar een soort als de kanoetstrandloper doet dat niet. Zonder mitigerende maatregelen zijn significante effecten mogelijk, dan wel zeker te verwachten op rotgans, smient, bontbekplevier, zilverplevier, kanoetstrandloper, bonte strandloper, rosse grutto, zwarte ruiter (voor de Oosterschelde geen Vogelrichtlijnsoort), tureluur en steenloper. Voor de laatste soort is ook tijdens laagwater verstoring te verwachten.

Bij het tegelijkertijd werken langs het gehele traject zijn in de omgeving onvoldoende hvp's beschikbaar en kunnen significante effecten optreden op bontbekplevier, zilverplevier, rosse grutto, tureluur en steenloper. Bij binnendijks transport en het realiseren van opslagterrein direct achter de dijk kunnen, in samenhang met een frequenter gebruik van de dijkovergangen, zonder mitigerende maatregelen significante effecten op bontbekplevier, zilverplevier, rosse grutto en tureluur niet worden uitgesloten.

Het verloren gaan van het schelpenstrandje bij dp 972 en dp 973 vermindert de aantrekkelijkheid van deze hvp voor de bontbekplevier, hetgeen zonder mitigerende maatregelen een significant effect kan zijn. Het afgraven van het schor tussen dp 958 en dp 960 vergroot de kans op erosie waardoor op termijn de geschiktheid als hvp voor steenlopers kan afnemen; niet uit te sluiten is dat dit zonder mitigerende maatregelen een significant effect is.

Het openstellen van de onderhoudsweg voor recreatief medegebruik kan zonder mitigerende maatregelen significante effecten voor smient, bontbekplevier, zilverplevier, kanoet, bonte strandloper, rosse grutto, tureluur en steenloper met zich meebrengen.

Effecten op de functie van het buitendijks gebied als foerageergebied

De slikken grenzend aan de dijk, het schor en het schelpenstrand fungeren bij afgaand en opkomend tij als foerageergebied. Bij verstoring stoppen vogels met foerageren en lopen of vliegen weg. Sommige soorten keren na het verdwijnen van de verstoringbron terug, maar andere soorten zoals wulp of bergeend keren gedurende de resterende laagwaterperiode niet meer terug. Verstoringafstanden variëren met het type verstoringbron en verschillende omgevingsvariabelen als patroon en intensiteit van recreatie. Bij een lage verstoringintensiteit hebben verstoringen buiten een verstoringafstand van 200 m meestal geen ernstige gevolgen. Binnen die afstand van 200 m van de werkzaamheden komen significante aantallen rotgans, zilverplevier en steenloper voor.

Het binnendijks transport en het gebruik van opslagterreinen alsmede de wijze van inrichting van de nieuwe dijk hebben nauwelijks invloed op het foerageergedrag van de vogels en is niet significant.

Het openstellen van de onderhoudsweg kan zonder mitigerende maatregelen tot significante effecten leiden op rotganzen die op zee gras en zeesla foerageren. In de periode van 1 april tot 1 oktober, komen binnen 200 m van de dijk significante aantallen zilverplevier en steenloper voor die verstoord kunnen worden.

Effecten op de functie van het schor als broedgebied

Uit de omgeving van het dijktracé zijn broedgevallen van kluut, visdief, tureluur en bontbekplevier bekend. Bij visdief en bontbekplevier gaat het met 25 respectievelijk 1 broedpaar in 2004 om significante aantallen. Niet uit te sluiten is dat in 2004 een aantal bontbekplevieren door verstoring naar een broedplaats binnendijks zijn uitgeweken.

Het schor tussen dp 958 en dp 960 is een broedbiotoop voor de bontbekplevier. Gebruik van het opslagterrein bij de Gemaalweg en recreatief medegebruik van de onderhoudsweg kan tot verstoring van broedgebied leiden en de aanleg van de werkstrook aan de voet van de dijk heeft vernietiging van een deel van het broedbiotoop tot gevolg. Herstel van het schor zal zonder mitigerende maatregelen naar verwachting niet of nauwelijks optreden en verdere achteruitgang van het schor als gevolg van autonome ontwikkelingen is niet onwaarschijnlijk.

De visdieven broeden in het binnendijkse natuurgebied de Pluimpot op een eiland, dat zich op een afstand van ca. 40 m van een openbaar voetpad en ca. 75 m van een fietspad op de kruin van de dijk bevindt. Verwacht wordt dat als vóór half april wordt aangevangen met het transport op de kruin of aan de buitenzijde van de zee kering terugkerende visdieven aan de verstoring wennen of tijdig uitwijken zodat geen verstoring van de kolonie plaats vindt.

Omdat de onderhoudsweg op het dijkgedeelte ten noordwesten van dp 972 niet wordt opengesteld, treden geen significante effecten op overtuigende, foeragerende en broedende vogels op. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat de afsluiting van de onderhoudsweg op effectieve wijze plaatsvindt. Een effectieve afsluiting kan worden bereikt door het treffen van inrichtingsmaatregelen (bv. verhardingsconstructie, deugdelijke afrasteringen en toegangshekken, begrazing). Nader overleg over de inrichting achten wij zeker gewenst.

Effecten op planten

Door een buitendijkse verplaatsing van de teen van de dijk en de aanleg van de werkstrook zal volgens berekeningen ca 1,09 ha, ofwel 0,6 % van de in de Oosterschelde aanwezige oppervlakte klein zee-grasvegetatie direct vernietigd worden. Opdwarrelend slib tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden kan een verstoring effect op het zee gras hebben en een gewijzigde hoogteligging van het slik na het afwerken van het dijkhersteltraject kan van invloed zijn op sedimentatie- en erosieprocessen en daarmee op de groeimogelijkheden van het zee gras. Gelet op de huidige neergaande trend van de zee grasvelden in de Oosterschelde is niet uit te sluiten dat er zonder aanvullende maatregelen sprake van een significant effect is, bijvoorbeeld in de vorm van het beperken van de voor uitvoering noodzakelijke werkstrook.

Andere schorplanten die door de aanleg van de werkstrook verloren gaan zijn gewone zeeveegbree, gewone zoutmelde en lamsoor; omdat schorherstel niet verwacht wordt, is dit te beschouwen als een permanent effect. Omdat het om algemeen in de Oosterschelde voorkomende soorten gaat is geen sprake van een significant effect.

Effecten op onderwaterflora- en fauna

Door het aanbrengen van een nieuwe dijkbekleding worden de huidige natuurwaarden op de dijkglooiing vernietigd. In een periode van enkele jaren zal de natuur op de nieuwe bekledingen zich echter weer ontwikkelen. Deze ontwikkeling wordt mede beïnvloed door het bekledingstype. Middels een alternatievenonderzoek, opgenomen in de planbeschrijving, is aandacht besteed aan verschillende te gebruiken bekledingstypen. Het gekozen alternatief zal zorgen voor een verbetering van de natuurwaarden op de glooiing zelf. Hiermee wordt naar onze mening voldoende invulling gegeven aan het gestelde in de aanwijzingsbeschikkingen, alsmede het Beleidsplan Oosterschelde en het Beheers- en inrichtingsplan Nationaal Park Oosterschelde, dat bij de keuze van materialen en uitvoeringswijze van aanpassingswerkzaamheden de waarden van de onderwaterflora- en fauna in de afweging is betrokken.

Effecten op fauna (exclusief vogels)

De noordse woelmuis komt in het projectgebied niet voor en de gewone zeehand is in de omgeving van het herstelproject niet waargenomen. Op deze soorten zijn derhalve geen effecten te verwachten. Omdat het plangebied niet iedere getijcyclus geheel onder water loopt is het in beperkte mate geschikt voor vissen en aan hard substraat gebonden soorten. Dit maakt het onwaarschijnlijk dat significante effecten op deze soorten optreden.

Effecten op habitattypen

De gehele Oosterschelde beneden de gemiddeld hoogwaterlijn bestaat uit het habitatype 1160 (grote, ondiepe krekens en baaien). Door het vergraven van het gebied direct grenzend aan de ondertafel zullen tijdelijke en permanente effecten optreden.

Het tijdelijk aangetast slikhabitat beslaat een te verwaarlozen percentage van dit habitatype in de Oosterschelde en zeker indien zorgvuldig gewerkt wordt en de in de planbeschrijving voorgestelde mitigerende maatregelen worden getroffen is te verwachten dat de schorvegetatie en het bodemleven zich snel zal herstellen en er geen sprake zal zijn van een significant effect.

Door verschuiving van de dijkteen gaat ca 0,48 ha van het habitatype 1160 verloren; op de totale in de Oosterschelde aanwezige oppervlakte is dit te verwaarlozen en niet significant. Het verlies aan oppervlak dient echter wel te leiden tot een herstelopgave. Verder treedt voor een deel ook kwaliteitsverlies op; dit is beschreven in de voorgaande subparagraaf 'Effecten op planten'.

De werkzaamheden zijn van beperkte invloed op habitatype 1320 (schorren met slijkgrasvegetatie). De vegetatie op dit schor bestaat voornamelijk uit Engels slijkgras en gewone zoutmelde, terwijl tegen de dijk aan strandkweek de vegetatie domineert. Niet uitgesloten is dat door de werkstrook de omstandigheden voor het schor ongunstiger worden, waardoor dit habitatype op termijn toch achteruit gaat.

Een deel van het schor ten oosten van het gemaal (dp 956-960) bestaat uit het habitatype 1330 (Atlantische schorren met kweldergras). Van dit schor wordt ca. 0,33 ha (0,1 % van de in de Oosterschelde aanwezige oppervlakte) vergraven ten behoeve van de verbetering van de teenconstructie. Omdat ter hoogte van het schor erosie plaatsvindt wordt herstel van het schor niet verwacht; het resterend schor zal mogelijk versneld eroderen. Omdat ook zonder het graven van de werkstrook erosie optreedt wordt dit niet als significant beschouwd.

Voor het Natura 2000-gebied kunnen verder het van belang zijnde getijdengebied, de soortenrijke wiervegetaties op hard substraat, schelpenruggen, wetlands en zoutvegetaties onderscheiden worden. De schelpenbank bij dp 972-973 verdwijnt door de aanleg van de nieuwe teenconstructie hetgeen zonder mitigerende maatregelen mogelijk een significant effect voor de hyp-functie voor de bontbekplevier veroorzaakt. De overige gemeenschappen c.q. habitats worden niet beïnvloed door de uit te voeren werken of maken onderdeel uit van eerder besproken soorten of habitattypen.

8.3. Mitigerende maatregelen

Uitvoering van de werkzaamheden is gepland in de periode van 1 april tot en met 1 oktober daarop volgend. Deze periode wordt ingegeven vanuit het belang van de veiligheid; er mogen namelijk geen werkzaamheden aan de waterkering worden verricht in het stormseizoen te weten tussen 1 oktober en 1 april. Voorbereidende werkzaamheden waarbij de dijkbekleding nog gesloten blijft (b.v. aanvoer van materieel) kunnen bij voorkeur al in de laatste dagen van maart tot uiterlijk 15 april worden uitgevoerd, teneinde het risico van verstoring van broedende vogels zo veel mogelijk te beperken.

De breedte van de werkstrook wordt zo beperkt mogelijk gehouden; in de planbeschrijving is dit naar deeltracé's uitgewerkt. Het gedeelte van het slik of schor aansluitend aan de werkstrook wordt niet betreden of anderszins gebruikt. Om verlies van zeegrasvegetaties in zones waar dit in of vlak bij de werkstrook groeit te voorkomen wordt de hoogte van het sedimentoppervlak in de werkstrook op hetzelfde niveau gebracht als voor de werkzaamheden. Ook overigens wordt het voorland in de werkstrook op de oorspronkelijke hoogte teruggebracht en worden eventuele kreekjes binnen de werkstrook na afloop van de werkzaamheden hersteld. In het deeltracé waar – om het zeegras te ontzien - met een zo smal mogelijke werkstrook zal worden gewerkt mag het ontgraven sediment absoluut niet zeewaarts op het slik opgeslagen worden, om directe en indirecte schade aan het zeer gevoelige zeegras in de aan de werkstrook grenzende zone zoveel als mogelijk te voorkomen.

Door het ontgraven van de dijkteen zal een klein deel van het oppervlak met zeegras vernietigd kunnen worden. Als mitigerende maatregel en als onderdeel van het al genoemde onderzoek naar effectiviteit van mitigerende maatregelen zal een proef gedaan worden naar het 'redden' van dit zeegras. Paragraaf 8.4 gaat hier nader op in.

Om verstoring van broedende of foeragerende vogels te beperken wordt er gefaseerd en in één richting langs de dijk gewerkt zodat niet langs het hele traject tegelijkertijd verstoring optreedt; verder wordt de onderhoudsweg op de buitenberm vanaf dp 964 in westelijke richting afgesloten.

Als mitigerende maatregel is voorgesteld om de schelpen van het schelpenstrandje te verplaatsen naar de randen van het schor bij dp 958, waar reeds verspreide schelpengruislocaties voorkomen. Dit om een alternatieve broedmogelijkheden en een hvp te bieden aan bontbekplevieren.

Tussen 1 april en 1 augustus worden geen materieel en materialen aan- of afgevoerd of keten geplaatst op de potentiële opslagplaats bij de dijkovergang langs de Gemaalweg (nabij dp 958). De binnendijkse overhoeken tussen dp 965 en 968, dp 974 en 977 en tussen dp 981 en 985 worden niet gebruikt als opslagplaats voor materialen en materieel.

De vegetatie op het buitentalud en de kruin van de dijk wordt voor aanvang van de werkzaamheden zeer kort gemaaid; het binnentalud wordt tussen begin mei en eind augustus niet gemaaid

Waar het voorland uit slik bestaat worden vrijkomende grond en stenen in de kreukelberm en verspreid over de dijk lengte verwerkt, zodat de ophoging zo beperkt mogelijk is; perkoenpalen worden verwijderd en afgevoerd.

Door het uitvoeren van de hierboven genoemde mitigerende maatregelen wordt voorkomen dat er een kans op significante effecten optreedt.

8.4 Onderzoek effectiviteit (aanvullende) mitigerende maatregelen

Het Projectbureau Zeeweringen wil binnen het werkgebied een tweetal proeven doen met betrekking tot herstel van natuurwaarden bij een beperkte set aan mitigerende maatregelen. Het risico bestaat dat daarmee een klein deel van het kwalificerend habitat (namelijk zeegrasveld) onherstelbaar verloren gaat. Uitvoering van proeven wordt desondanks gewenst geacht, omdat deze belangrijke informatie over de herstelkansen van de uit te voeren ingreep kunnen opleveren. Zoals eerder opgemerkt hebben wij deskundigen geraadpleegd en nader overleg gevoerd met uitvoeringsdeskundigen van Projectbureau Zeeweringen, gericht op de (on)mogelijkheden van aanvullende mitigerende maatregelen, mede in relatie tot het onderzoek. Op basis hiervan komen wij tot het volgende.

Naar onze mening zijn er (in theorie) mogelijkheden voor aanvullende mitigerende maatregelen, bovenop de maatregelen die al in de planbeschrijving zijn opgenomen. Juist dit dijkverbeteringstraject biedt dé kans om kennis omtrent het effect van mitigerende maatregelen op zeegras en schor te ontwikkelen, dan wel uit te bouwen. Dit met het oog op vergelijkbare dijkverbeteringen in de toekomst. In de Oosterschelde staan schorren en zeegras immers zodanig onder druk, dat een zeer zorgvuldige afhandeling bij de dijkversterking vereist is. Wij menen dat de gelegenheid te baat moet worden genomen om óók de effectiviteit van aanvullende mitigerende maatregelen te onderzoeken. Dit geldt voor zowel schor als zeegras.

Het in de te ontgraven strook aanwezige zeegras dient zoveel als mogelijk is te worden herplant. Dat kan door het herplanten van het zeegras of het verplaatsen van zoden met zeegras naar zo gunstig mogelijke locaties en op zodanige wijze dat het 'middel niet erger dan de kwaal' wordt. Het projectbureau dient hiertoe de beschikbare kennis van deskundigen (Radboud Universiteit Nijmegen en RWS-RIKZ) te benutten en de Provincie Zeeland bij de definiëring van de uitvoering te betrekken en het zo concreet mogelijke onderzoeksplan voor te leggen.

Wij willen een mogelijkheid bieden om, op zeer beperkte schaal, het 'klassieke gebruik van de werkstrook' (tijdelijk zeewaarts neerleggen van het ontgraven materiaal) in geval van zeegras als variant in het effectonderzoek op te nemen. Daaraan wordt wel de eis gekoppeld om in het onderzoek ook de effectiviteit van aanvullende mitigerende maatregelen mee te nemen. Bij de inrichting en uitvoering van dit onderzoek dient het projectbureau zich te laten adviseren door de best mogelijke deskundigen. Een zo concreet mogelijke uitwerking van het plan dient aan ons ter goedkeuring voorgelegd te worden.

Bij het schor moet de bodem boven de dijkteen gescheiden ontgraven worden. Dat wil zeggen dat de bovenste halve meter apart van de onderlaag opgeslagen wordt. Dit om te bewerkstelligen dat de toplaag ook weer als toplaag terug in de ontgraven zone komt.

Waar de ontgraven schorbodem tijdelijk opgeslagen mag worden dient nader te worden bepaald. Wij zien daartoe grofweg drie hoofdmogelijkheden: 1. op de 'klassieke' manier: zeewaarts neerleggen op het schor langs de ontgraven zone, 2. ergens in een overhoek of binnendijks of 3. zoveel als mogelijk direct op de locatie(s) waar het overschot als 'nieuw' schor wordt neergelegd (zie ook het volgende punt). Voor een goede integrale afweging van alle voors- en tegens (waarin expliciet de natuurschade meegewogen wordt) dient het projectbureau de beschikbare deskundigheid te benutten en de Provincie Zeeland bij de definiëring (onderzoeksplan) van de uitvoering te betrekken. Daarenboven dienen de effecten van alle in dit werk gerealiseerde uitvoeringsvarianten in het effectonderzoek gevolgd te worden.

Het eventuele overschot van het ontgraven schor mag als 'uitbreiding' van het schor op de daartoe voorziene locaties worden neergelegd. Hierbij dienen effecten op zeegras en andere belangwekkende natuurwaarden voorkomen te worden. Omdat wij ons afvragen of het aldus gedeponeerde sediment zal 'aanslaan' als schor, dient de effectiviteit van deze 'schorvorming' ook in het effectonderzoek opgenomen te worden.

8.5 Cumulatieve effecten

De cumulatieve effecten hebben betrekking op autonome ontwikkelingen zoals het bereiken van een nieuw morfologisch evenwicht na het uitvoeren van de deltawerken en de verwachte zeespiegelstijging. Beide processen dragen bij aan het jaarlijks verminderen van de droogvalduur (en daarmee de foerageermogelijkheden) van slikken en platen van 1 à 2 %; op termijn zullen de schor- en slikgebieden hierdoor grotendeels verdwijnen.

Daarnaast zijn er effecten van diverse menselijke activiteiten in het gebied; het gaat dan om activiteiten als scheepvaart, visserij en recreatie in het gebied maar ook werkzaamheden in het kader van het vergroten van de veiligheid. Voor wat betreft het laatste hebben de in de tweede helft van de vorige eeuw uitgevoerde deltawerken nog steeds hun doorwerkende effecten.

Autonome ontwikkelingen

Door de aanleg van de Oosterscheldkering en de compartimenteringsdammen zijn zowel de stroomsnelheden als de dynamiek afgenomen. De opwerveling van fijn sediment is ten gevolge hiervan verminderd en het doorzicht is toegenomen. De verminderde zoetwatertoevoer heeft geleid tot een afname van de aanvoer van nutriënten. Door verlies van intergetijdegebied elders in het deltagebied is de druk van steltlopers op de Oosterschelde nog meer toegenomen.

Door het afgenomen getijverschil is de overstromingsfrequentie afgenomen en wordt de aanwezige schorvegetatie bedreigd. Met name in de Noordtak met beperkte breedtes aan slikken vindt schorerrosie plaats. De erosie van sublitorale zandige gebieden heeft in de ondergrond aanwezige oude veenbanken bloot gelegd met als mogelijk gevolg een verhoging van humuszuren in de Kom, Noordtak en het Middengebied en daardoor een grotere troebelheid en een afname van de primaire productie van fytoplankton. Daardoor is minder voedsel beschikbaar voor filterfeeders als mosselen, kokkels en oesters die op hun beurt het voedsel voor vogels vormen. Daar komt bij dat genoemde filterfeeders in toenemende mate concurrentie ondervinden van de Japanse oester, die niet geschikt is als voedselbron voor de vogels.

Ook het zeegras, voedselbron voor ganzen en verschillende eendachtigen, staat sinds de Oosterscheldewerken onder druk. Met name permanent hoge zoutgehalten beperken de mogelijkheden voor zeegras. Ten gevolge van de uitslag van (zoet) polderwater op de Oosterschelde bevinden zich lokaal enkele zeegrasvelden die momenteel min of meer stabiel zijn, maar kwetsbaar.

Visserij

Natuurlijke mosselbanken komen in de Oosterschelde niet tot nauwelijks voor en sinds 1984 heeft er nauwelijks meer broedval plaatsgevonden. Er zijn wel sublitorale kweekpercelen aanwezig voor elders opgevoerd mosselzaad. De kweekpercelen zijn voor de vogels niet bereikbaar. Er zijn geen aanwijzingen dat de visserij van wezenlijke invloed is op de kokkelbestanden; de kokkel heeft mogelijk wel last van voedselconcurrentie door de Japanse oester.

Recreatie

Het aantal ligplaatsen is de laatste jaren niet toegenomen, terwijl ook het uitvaartpercentage niet is veranderd. Dit leidt tot de conclusie dat de recreatievaart ongeveer gelijk gebleven is. De toegankelijkheidsregeling heeft er toe geleid dat de recreatiedruk op de niet-toegankelijke, kwetsbare gebieden met ca. 90 % is afgenomen.

Overige activiteiten

Er wordt een terughoudend beleid gevoerd met betrekking tot het toelaten van windturbines in het gebied; er wordt dan ook niet verwacht dat de overlast in de toekomst significant toeneemt.

De scheepvaart wordt voor een deel afgewikkeld via het Schelde-Rijnkanaal; op de Oosterschelde blijft de intensiteit constant; significante effecten zijn niet te verwachten.

Door de aanleg van harde oeverbeschoeiingen hebben zich op de dijken kenmerkende planten en dieren kunnen ontwikkelen. Deze blijven ook in de toekomst gehandhaafd; significante effecten zijn niet te verwachten.

8.6 Conclusie passende beoordeling en cumulatieve effecten.

Omdat het op voorhand niet mogelijk is significante effecten op de soorten en habitats waarvoor de Oosterschelde als speciale beschermingszone is aangemeld uit te sluiten, is een passende beoordeling gemaakt van het dijkverbeteringsproject Noord-, Oudeland- en Muijepolder, waarbij rekening is gehouden met de instandhoudingsdoelstellingen van de Oosterschelde.

Er is onderscheid te maken in een permanent effect van wijziging in habitats door een verschuiving van de dijkvoet en tijdelijke effecten van verstoring tijdens de uitvoering van de werkzaamheden. Daarnaast zijn effecten mogelijk door een gewijzigd gebruik ten gevolge van de nieuwe inrichting.

De oppervlakte aan slikken en schorren neemt ten gevolge van autonome ontwikkelingen in de Oosterschelde in betekenende mate af en zonder maatregelen zullen deze habitats op de lange termijn geheel verdwijnen. De bijdrage van de verschuiving van de dijkvoet aan dit habitatverlies is te verwaarlozen en niet significant, maar leidt wel tot een herstelopgave.

Door de werkzaamheden vindt een tijdelijke verstoring plaats van de functie van schorren en slikken als hoogwatervluchtplaats, foerageergebied en broedgebied van vogels waarvoor de Oosterschelde als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Deze effecten worden door een aantal te treffen mitigerende maatregelen aanzienlijk beperkt, waardoor deze in relatie tot de in de Oosterschelde beschikbare gebieden als niet significant aan te merken zijn.

Er vindt eveneens verstoring van de functie van schorren en slikken als hoogwatervluchtplaats, foerageergebied en broedgebied van vogels plaats ten gevolge van recreatief medegebruik van de onderhoudswegen die, vanwege het betere wegdek, meer uitnodigen hiervan gebruik te maken. Door uw besluit om de onderhoudswegen ten noordwesten van dp 972 niet voor recreatief medegebruik open te stellen zullen mogelijke significante effecten aldus op broedende, foeragerende of overtuigende vogels voorkomen worden.

De schelpen van het schelpenstrandje zullen als mitigerende maatregel worden verplaatst naar schelpengruisbanken bij het schor ter hoogte van dp 958. Dit zal maatwerk vereisen waarbij het Projectbureau Zeeweringen zal zorgdragen voor een zorgvuldige uitvoering waarbij schade aan schor en zeegras wordt voorkomen. Het schelpenstrand zelf zal zich waarschijnlijk spontaan zelf als gevolg van natuurlijke processen (schelpentransport door wind en golven) herstellen. In het voorland bevinden zich veel (dode) schelpen en het strandje ligt 'op de wind'.

Aangezien bij de aanvraag geen inzicht is gegeven in de aard en effecten van de te nemen proeven die de mogelijkheden voor herstel van schor en zeegras moeten onderzoeken, kan daarvoor slechts vergunning worden verleend onder de voorwaarde dat voorafgaand aan het onderzoek een onderzoeksplan aan de Provincie Zeeland wordt voorgelegd waarin concrete voorstellen voor de proeven en metingen zijn uitgewerkt.

Een dijkversterkingsproject dat eveneens in 2006 wordt uitgevoerd in de Oosterschelde is de Oud-Noord-Bevelandpolder te Colijnsplaat. Omdat de projecten ca. 15 km uit elkaar liggen is niet te verwachten dat ze dezelfde vogels zullen beïnvloeden.

Bij gelijktijdige aanpak van beide projecten is een direct verlies van het voor habitatype 1160 typerende soort klein zeegras van ca. 1,27 ha te verwachten; dit is minder dan 1% van de in de Oosterschelde aanwezige oppervlakte. Als door vertroebeling meer zeegras verloren gaat zijn significante effecten op dit habitatype niet uitgesloten. Via monitoring wordt onderzocht of het verlies met de uit te voeren mitigerende maatregelen kan worden voorkomen.

Op basis van deze passende beoordeling en de op dit moment best beschikbare informatie komen wij tot de conclusie dat met het uitvoeren van de werken inclusief bovengenoemde mitigerende maatregelen de natuurlijke kenmerken van de Oosterschelde niet zullen worden aangetast.

9. Bespreken van de advisering en of inspraak

Met instemming hebben wij kennis genomen van de reactie van de gemeente Tholen.

Zoals reeds in paragraaf 7 is gesteld is er in het najaar door uzelf reeds een inspraakronde georganiseerd. Naar aanleiding hiervan heeft u besloten om als afwijking op de oorspronkelijke planbeschrijving de onderhoudsweg ten noordwesten van dp 972 niet voor recreatief medegebruik open te stellen.

10. Besluit

Gelet op het voorgaande, en gezien de ter zake ingekomen adviezen, verlenen wij de door u gevraagde vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 voor het uitvoeren van dijkverbeteringswerkzaamheden in de Noord-, Oudeland- en Muijepolder, één en ander conform uw aanvraag en de daarbij behorende rapporten "Planbeschrijving Verbetering gezette steenbekleding Noord-, Oudeland- en Muijepolder" en "Passende beoordeling in kader Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn van een dijkverbeteringsproject langs de Oosterschelde, dijktraject Noord-, Oudeland- en Muijepolder, gemeente Tholen".

Nu wij voor dit project in het kader van deze procedure op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 een vergunning verlenen en een habitattoets uitgevoerd hebben, hoeft bij de verlening van een andere vergunning of ontheffing geen habitattoets meer uitgevoerd te worden.

Ter bescherming van de in het natuurmonument aanwezige natuurwaarden verbinden wij aan deze vergunning de volgende voorwaarden:

1. Bij de uitvoering van de werkzaamheden worden alle maatregelen, zoals aangegeven in de bijlage van dit besluit opgenomen en aangegeven in hst 5.3.2 van de bij de aanvraag meegezonden planbeschrijving getroffen, met dien verstande dat de buitenberm vanaf dp 972 in noordwestelijke richting voor recreatief fietsverkeer wordt afgesloten.
2. Voor het uitvoeren van de proeven om te onderzoeken hoe herstel van schor en zeegrasveld kan plaatsvinden, het redden van het zeegras uit de te ontgraven zone, het tijdelijk opslaan van de ontgraven schorbodem, het verwerken van overtollige schorbodem in 'nieuw' aanliggend schor, zal eerst een uitgewerkt onderzoeks-, uitvoerings- en metingenplan aan de Provincie Zeeland worden voorgelegd.
3. De inrichting van het aan te leggen onderhoudspad dient zodanig te zijn dat het effectief afgesloten wordt en is voor recreatief gebruik. De inrichting dient in onderling overleg tussen het Waterschap Zeeuwse Eilanden en de Provincie Zeeland tot stand te komen.
4. De uitvoering van de werkzaamheden leidt tot een herstelopgave die in nader overleg met de Provincie Zeeland zal worden bepaald.
5. Bij de inzet van hydraulische machines dient te worden voorkomen dat er olielekage plaats vindt. Mocht er desondanks toch verontreiniging plaats vinden dan dient dit tot buiten het natuurmonument te worden afgevoerd.
6. Vrijkomend gebiedsvreemd materiaal dient tot buiten het natuurmonument te worden afgevoerd.
7. De houder van deze vergunning is verplicht deze op eerste verzoek te tonen aan personeel van de politie, de provincie Zeeland en de Algemene Inspectie Dienst.
8. Bij het niet nakomen van de voorwaarden van de vergunninghouder kan deze vergunning te allen tijden ingetrokken worden of kunnen nadere voorwaarden worden gesteld.
9. Bij het niet nakomen van de voorwaarden wordt vergunninghouder geacht niet te beschikken over een vergunning.
10. De aanvang van de werkzaamheden dient te worden gemeld aan de medewerker Natuurbeschermingswet van de provincie Zeeland mevrouw M. Pross, tel.: 0118-631988.

Deze vergunning is geldig tot en met 31-12-2008.

Tegen dit besluit kunt u (en dat geldt voor iedere belanghebbende) schriftelijk bezwaar maken. Het bezwaarschrift richt u aan:

Gedeputeerde staten van Zeeland, Postbus 6001, 4330 LA Middelburg.

In uw bezwaarschrift neemt u tenminste op uw naam, uw adres, de datum, tegen welk besluit u bezwaar maakt en waarom, alsmede uw handtekening.

U moet het bezwaarschrift binnen 6 weken na de dag waarop dit besluit is bekend gemaakt indienen. Doorgaans is dat de dag na de datum van verzending (zie boven). Overschrijding van de termijn kan er toe leiden dat met uw bezwaren geen rekening meer wordt gehouden.

Indien u overweegt bezwaar te maken, wordt u desgewenst een informatiefolder toegezonden. U kunt deze aanvragen via telefoonnummer 0118-631260. U kunt deze informatie ook downloaden via www.zeeland.nl/bestuurenorganisatie/bestuur/bezwaar-enberoep.

Voor de goede orde wijzen wij erop dat het bezwaar niet de werking van het besluit schorst. Op grond van art. 8.81, lid 1 van de Algemene wet bestuursrecht kan de indiener van een bezwaarschrift bij de voorzitter van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State een verzoek om een voorlopige voorziening indienen, indien - gelet op de betrokken belangen - onverwijlde spoed dit vereist.

Uw verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening richt u aan:
Voorzitter van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag.
Voor de behandeling van een verzoek tot het treffen van een voorlopige voorziening is griffierecht verschuldigd.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten,
namens dezen,

drs. D.C. Kruis,
hoofd Afdeling Landelijk Gebied en Water.

Bijlage

Indien geen maatregelen worden genomen, is het niet uit te sluiten dat er significante effecten zullen optreden op met name broedende en foeragerende vogels, en mogelijk ook op zeegras. Voor het beperken van deze effecten worden de volgende mitigerende maatregelen getroffen:

1. Vanaf dp 972 zal de buitenberm in noordwestelijke richting worden afgesloten voor recreatief fietsverkeer. Vanaf dit punt zal het fietsverkeer middels een dijkovergang van buitendijks naar binnendijks worden geleid.
2. Tussen 1 april en 1 augustus worden geen werkzaamheden uitgevoerd aan het dijkdeel gelegen tussen dp 955 en dp 964.
3. Tussen 1 augustus en 1 oktober worden geen werkzaamheden uitgevoerd aan het dijkdeel gelegen tussen dp 964 en dp 973.
4. Tussen 1 juli en 1 oktober worden geen werkzaamheden uitgevoerd aan het dijkdeel gelegen tussen dp 973 en dp 990 +55 m.
5. Tussen dp 957 +25 m en dp 965 bedraagt de breedte van de werkstrook maximaal 8 m. Op overige delen van het traject bedraagt de breedte van de werkstrook maximaal 15 m. De kreukelberm is maximaal vijf meter breed. In alle gevallen wordt gerekend vanuit de waterbouwkundige teen van de dijk.
6. Gedurende de werkzaamheden wordt het voorland buiten de werkstrook en/of de kreukelberm niet betreden, noch door personen noch door materieel. Ook wordt er geen materiaal c.q. grond gestort of tijdelijk opgeslagen op het schor of slik.
7. Het schelpengruis aanwezig langs de inham t.h.v. dp 973 wordt verplaatst naar de schorrand van het schorretje nabij dp 958 en verspreid over de daar reeds aanwezige schelpengruislocaties. Bij de aanvoer naar deze locaties, die zich buiten de werkstrook bevinden, zal zo min mogelijk schor, slik en/of zee-grasareaal worden beschadigd.
8. Op de potentiële opslagplaats bij de dijkovergang langs de Gemaalweg (nabij dp 958) wordt tussen 1 april en 1 augustus geen materieel c.q. materiaal aan- of afgevoerd en/of een keet geplaatst.
9. Er vindt geen opslag plaats van materiaal en/of materieel op de binnendijkse 'overhoekjes' tussen dp 965 en 968, dp 974 en 977 en tussen dp 981 en 985.
10. Het binnentalud van de dijktraject wordt tussen begin mei en eind augustus niet gemaaid.
11. Vóór aanvang van de werkzaamheden wordt de vegetatie op het binnentalud en kruin zeer kort gemaaid.
12. Langs de dijk wordt in één dezelfde richting gewerkt
13. Vrijkomende grond en stenen worden, waar het voorland uit slik bestaat, in de kreukelberm verwerkt en niet in de gehele werkstrook (stenen en grond worden zo egaal mogelijk over grote dijk lengte verdeeld, waardoor de ophoging zo min mogelijk wordt). Perkoenpalen worden verwijderd en afgevoerd.
14. Voorland (slik en schor) in de werkstrook worden op de oorspronkelijke hoogte teruggebracht. Voor slik geldt dit voor de werkstrook buiten de kreukelberm, voor schor echter over de gehele breedte van de werkstrook. Eventuele kreekjes die binnen de werkstrook zijn gelegen dienen (vooraf) vastgelegd en (nadien) hersteld te worden.

Ad 1, 2)

Ter beperking van verstoring van broedende, rustende en foeragerende vogels.

Ad 3, 4)

Hierdoor kunnen broedvogels binnendijks en op het eiland in De Pluimpot (kolonie kokmeeuwen/visdieven) wennen of tijdig uitwijken. Het dijkdeel tussen dp 964 en dp 973 is vanaf 1 augustus uitwijkplaats voor de hoogwatervluchtplaats nabij dp 958.

Ad 5, 6)

Door de beperking van het ruimtebeslag wordt het permanent verlies of beïnvloeding van kwalificerend habitat en areaal aan klein zeegras zo klein mogelijk gehouden. Dit in het kader van de beperking van de cumulatieve effecten van de dijkverbeteringswerken langs de Oosterschelde als geheel.

Ad 7)

Hierdoor wordt het potentieel broedgebied van de bontbekplevier verbeterd.

Ad 8)

Hiermee wordt voorkomen dat (broedende) bontbekplevieren en scholeksters verstoord worden. Tevens is dit een hoogwatervluchtplaats voor relatief grote aantallen zilverplevieren. Het gebied dient als uitwijkmogelijkheid zodra ter hoogte van de inham aan de Kastelijnsweg (nabij dp 973) gewerkt wordt.

Ad 9)

Hiermee wordt voorkomen dat broedende bergeenden, kluten, scholeksters, tureluurs, blauwborsten en kleine karekieten verstoord worden.

Ad 10)

Door het gras tijdig te maaien wordt het onaantrekkelijk voor diverse soorten vogels en zoogdieren om hierin te broeden, dan wel te nestelen.

Ad 11)

Op het binnentalud bevindt zich de Aardaker. Dit is een in het kader van de Flora- en faunawet beschermde plantensoort.

Ad 12)

Het in één richting werken geeft dieren de kans om uit te wijken.

Ad 13)

Bij de aanleg van een nieuwe teen en kreukelberm komen er grond en stenen vrij en wordt er nieuw materiaal aangebracht. Hierdoor blijft een deel van het vrijkomend materiaal over, dat bij terugstorting ervan een hoger maaiveld zouden opleveren. Om dit materiaal in het werk te kunnen hergebruiken en een potentiële verandering van kwalificerend habitat maximaal te beperken, wordt het materiaal in of op de kreukelberm aangebracht.

Ad 14)

Met deze maatregel wordt herstel van de habitat bespoedigd.

Proeven herstel natuurwaarden

Binnen het werkgebied wil Projectbureau Zeeweringen een tweetal proeven doen met betrekking tot het herstel van natuurwaarden. Deze proeven zouden uitsluitend moeten geven over hoe enerzijds een schor en anderzijds een slik met daarop klein zee gras zich herstellen na een ingreep. Hierbij wil het projectbureau uitgaan van een monitoring na uitvoering met een beperkte set aan mitigerende maatregelen (een zgn. worst-case-scenario). Hoewel met deze proeven het risico bestaat dat een klein deel kwalificerend habitat onherstelbaar beschadigd raakt, kan het tegelijkertijd ook belangrijke informatie opleveren over wat de herstelkansen zijn na een dergelijke ingreep.

De Provincie Zeeland voegt aan deze mitigerende maatregelen en het verzoek tot het mogen uitvoeren van de hierboven beschreven proeven de volgende voorwaarden toe:

15. Het in de werkstrook aanwezige zee gras dient zoveel als mogelijk is te worden herplant. Aanvullende voorwaarden daarbij zijn dat het op zodanige wijze gebeurt dat het 'middel niet erger is dan de kwaal' en dat beschikbare kennis van deskundigen (Radboud Universiteit Nijmegen en RWS-RIKZ) benut wordt.
16. Effectiviteit van 'klassiek' gebruik van de werkstrook bij zee gras mag, mits qua oppervlakte beperkt, als variant in het onderzoek worden opgenomen, maar onder strikte aanvullende voorwaarde dat óók een set aanvullende mitigerende maatregelen, zoals het herplanten van zee gras(zoden), als variant in het effectonderzoek wordt meegenomen.
17. Bij het schor dient de bodem boven de dijkteen gescheiden ontgraven te worden. Dat wil zeggen dat de bovenste halve meter gescheiden van de onderlaag opgeslagen wordt. Deze toplaag wordt ook weer als toplaag na de werkzaamheden teruggelegd.
18. Waar de ontgraven schorbodem tijdelijk opgeslagen mag worden dient nader te worden bepaald. Wij zien daartoe grofweg drie hoofdmogelijkheden: 1. op de 'klassieke' manier: zeewaarts neerleggen op het schor langs de ontgraven zone, 2. ergens in een overhoek of binnendijks of 3. zoveel als mogelijk direct op de locatie(s) waar het overschot als 'nieuw' schor wordt neergelegd (zie ook het volgende punt). Voor een goede integrale afweging van alle voors- en tegens (waarin expliciet de natuurschade meegewogen wordt) dient het projectbureau de beschikbare deskundigheid te benutten en de Provincie Zeeland bij de definiëring (onderzoeksplan) van de uitvoering te betrekken. Daarenboven dienen de effecten van alle in dit werk gerealiseerde uitvoeringsvarianten in het effectonderzoek gevolgd te worden.
19. Het eventuele overschot van het ontgraven schor mag als 'uitbreiding' van het schor op de daartoe voorziene locaties worden neergelegd. Hierbij dienen effecten op zee gras en andere belangwekkende natuurwaarden voorkomen te worden. De effectiviteit van deze 'schorvorming' dient ook in het effectonderzoek opgenomen te worden.
20. Een concreet onderzoeksplan waarin alle hierboven genoemde aspecten zijn uitgewerkt dient voorafgaand aan de uitvoering ervan aan de Provincie Zeeland voorgelegd te worden.